

GHEORGHE POPILIAN LA A 70-A ANIVERSARE

Reputatul arheolog oltean căruia îi închin acest articol omagial, înarmat cu experiența a patru decenii de nedeșmințită prietenie, pe care mi-a făcut marea cinste să mi-o acorde încă din anii mei de ucenicie, și de trainice raporturi de colaborare științifică, s-a născut la 28 octombrie 1926, în comuna Melinești, jud. Dolj, dintr-o familie de preoți cărturari și învățători. Clasele primare le-a urmat în satul natal, iar studiile secundare la prestigiosul Colegiu Național Carol I din Craiova. Facultatea de Istorie a Universității din București, unde s-a numărat printre cei mai serioși și mai capabili studenți, a absolvit-o în 1951, având ca specialitate istoria veche și arheologia, domenii de cunoaștere cărora le-a dedicat integral fructuoasa sa activitate de cercetare.



Numit după terminarea studiilor asistent la Muzeul Regiunii „Porților de Fier” din Turnu Severin, antica Drobeta, într-un punct cheie pentru antichitatea romană din țara noastră, devine în 1952 director al acestei instituții, fiind aproape sigur cel mai tânăr director de muzeu din țară. A funcționat acolo până la 15 iulie 1956, alcătuind un prim catalog științific pentru colecțiile arheologice și numismatice (peste 5000 de monede), în ciuda marilor dificultăți de documentare, și care rămâne încă foarte valoros, ca un solid punct de plecare pentru cercetări științifice viitoare. Activ pe șantierele arheologice încă din anii studenției, participă în continuare în acei ani la săpăturile organizate, de mare amploare, de la Garvăn (Dinogetia) și colaborează la redactarea rapoartelor publicate în anii 1952–1954, alături de profesorii Gh. Ștefan, I. Barnea, B. Mitrea și mulți alții. Tot de atunci datează și primele sale investigații de teren și săpături arheologice pe pământ oltenesc, ce au dat apoi rezultate excelente, concretizate într-un număr impresionant de valoroase și durabile contribuții științifice.

Când l-am cunoscut era muzeograf la Muzeul Olteniei din Craiova și participa, între altele, la săpăturile arheologice de la Sucidava (Celeiu, pe atunci comună, apoi cartier al orașului Corabia), în colectivul condus de regretatul profesor Dumitru Tudor. Păstrez încă amintirea tânărului arheolog de atunci, amabil și deschis discuțiilor, cercetător inimos și pe deplin format, pasionat de istorie veche, cu lecturi foarte întinse și o frumoasă cultură generală ce depășeau larg nivelul mediu în domeniile umaniste, iar în cele de specialitate aveau o adâncime de învidiat,

fiind alimentate și de la alte surse de informare, dacă nu mai ales de acestea, decât cele oficial puse la dispoziția învățăceilor în epocă. Pentru profesorii noștri, în bună parte comuni, ce-i îndrumaseră pașii pe căile arheologiei și istoriei vechi, nutrea o vie recunoștință, dintre ei detașându-se însă net, regretatul prof. D. M. Pippidi, care, alături de patronul „Olteniei romane”, Dumitru Tudor, cu care a colaborat permanent, l-a influențat cel mai profund. În cazul meu, la ei s-a adăugat cumva G. Popilian, ca un exemplu demn de urmat.

În 1959, firul carierei sale științifice a părut că se rupe. Arestat cu ocazia unuia din ultimele valuri de teroare deschisă, pentru un delict ce se numea, cred, omisiune de denunț, de fapt, de natură să vădească calitățile sale umane și tăria sa de caracter, și-a petrecut câțiva ani din viață în închisorile comuniste. Eliberat în 1963 a fost reîncadrat la Muzeul Olteniei, de unde s-a transferat la 1 iulie 1966 la Centrul de istorie, filologie și etnografie al Academiei de la Craiova, atunci înființat prin strădania dinamicului C. S. Nicolaescu-Plopșor.

Ieșit fortificat din trista sa experiență penitenciară, ce pe cei mai mulți i-ar fi putut distruge dacă scăpau cu viață, și-a reluat cu hărnicie și mare elan opera de investigare arheologică (1963) și a izbutit să reia seria publicațiilor științifice proprii (1964), de la un moment dat, chiar exploziv (1968). În vara anului 1975, trece prin trista experiență a restructurărilor, fiind transferat la Muzeul Olteniei din Craiova, unde-și continuă neobosit și neabătut activitatea de cercetare, în ciuda nedreptății ce i se făcuse. Aceasta era cu atât mai greu de acceptat cu cât își susținuse, în 1974, teza de doctor în istorie cu tema *Ceramica romană din Oltenia*, sub conducerea prof. Gh. Ștefan, pe care va reuși de altfel s-o publice în 1976.

Reîncadrat în 1980 la Centrul de Științe Sociale din Craiova, cum fusese rebotezat între timp, și care acum se numește Institutul de Cercetări Socio-Umane al Academiei Române, devine cercetător științific principal I și director (aprilie 1990). Cel ce fusese unul dintre cei mai tineri directori de muzeu la începutul carierei științifice, ajunge astăzi unul dintre cei mai bătrâni directori de Institut, ce-și păstrează însă nealterată tinerețea spirituală și disponibilitatea pentru săpăturile arheologice, adică pentru vestigiile multi-seculare cu miros proaspăt de pământ. La aceasta se adaugă bineînțeles experiența unei vieți de activă cercetare personală și de răbdătoare îndrumare a celor mai tineri.

La această oră de bilanț merită să consemnăm că G. Popilian este unul dintre cei mai activi arheologi de teren din țară, specializat aproape exclusiv în epoca romană. Săpăturile efectuate sunt impresionante ca volum și ca importanță, mai ales că o bună parte din rezultate au fost valorificate într-o formă sau alta, ceea ce, în cazul altor „angrosiști”, din păcate, nu s-a prea întâmplat.

Am anticipat, în cele de mai sus, participarea sa la cercetarea Sucidavei, unde a condus între 1967–1982 sectorul necropola plană de nord, cu excelente rezultate. O contribuție cu totul deosebită a avut-o la investigarea arheologică a castrului roman și a așezării civile de la Slăveni între 1963–1982, ca și la săpăturile efectuate la Romula, unde a fost prezent de la reluarea lor în 1965 și a devenit în 1975 șeful șantierului, investigând incinta lui Filip Arabul, *villa suburbana* și

atelierelor ceramice din zona afîrentă acesteia, lucrări ce continuă și în prezent. Fără a uita importanta sa colaborare la cercetările din zona „Porțile de Fier I”, mai ales cele din antica Dierna, dispărută odată cu vechea Orșovă sub apele lacului de acumulare al hidrocentralei, sau la acelea din zona „Porțile de Fier II”, la Ostrovul Șimian și la Ostrovul Mare, socotim de importanță majoră săpăturile arheologice de la Locusteni, din necropolă și din așezări, obiective descoperite personal de domnia sa, ce au început în 1969 și îl mai solicită și acum. De asemenea, a identificat și cercetat vestigiile de la Craiova, punctul „Fântâna Obedeau” și de la Gropșani, jud. Olt, la care, asumându-ne riscul de a nu prezenta o listă absolut completă, vom adăuga participarea sa la o deosebit de interesantă săpătură arheologică în Bulgaria, la Pavlikeni.

Venind acum la publicațiile celui pe care-l sărbătorim, ele se referă în special la Dacia sud-carpatică în perioada când a fost provincie romană, dar și la cea pre- și post- provincială. Am mai menționat în acest cadru volumul *Ceramica romană din Oltenia* (1976), în care autorul a realizat o primă tipologie cuprinzătoare a ceramicii romane provinciale de la noi, cu stabilirea aportului fondului geto-dacic, în forme, decor ori tradiție, de deosebit interes pentru studierea procesului de romanizare. Premieră pe plan național, lucrarea s-a bucurat de la apariție de o foarte bună apreciere atât la noi cât și în străinătate, fiind extrem de frecvent folosită și citată. Monografia arheologică *Necropola daco-romană de la Locusteni* (1980) este și ea de cel mai mare interes pentru lumea provincială romană de la noi și din spațiul învecinat din Serbia și din Bulgaria. Alte necropole cercetate de G. Popilian (Dăneți, Disești, Leu) au adus confirmări și date suplimentare pe aceeași linie.

O preocupare permanentă cu rezultate excelente, chiar spectaculoase, a fost studierea importurilor de *terra sigillata* în Dacia sud-carpatică și a imitațiilor locale ale acestei categorii ceramice. Este o temă concretizată într-un număr mare de contribuții, pe care, personal, le socot exemplare. Aș adăuga că în studierea unei alte grupe de ceramică mai deosebită, cea cu medalioane în relief, mi s-a întâmplat să colaborez cu G. Popilian la redactarea unui articol ce continuă să fie util. Într-o fază avansată de elaborare se află monografia consacrată necropolei plane de la Sucidava, la care s-a întâmplat de asemenea să ajut prin identificarea monedelor. De altfel, ceramica descoperită în morminte a fost utilizată, alături de cea de la Romula, Slăveni și din alte locuri, la elaborarea importantei cărți din 1976 citată mai sus.

Chiar dacă mai puțin numeroase, cercetările din așezarea nr. 2 de la Locusteni, datată în sec. IV, din cea de la Gropșani, din sec. V–VII, sau din cea de la Craiova – „Fântâna lui Obedeau”, au fost concretizate în câteva articole importante pentru istoria post-romană a Olteniei, ce oferă date cu totul noi despre populația daco-romană. Ele urmează să fie dublate, sperăm curând, de monografiile arheologice, ale căror manuscrise sunt gata să pășească pe drumul, uneori spinos, al editurilor.

Evident, din sumara noastră trecere în revistă nu pot lipsi articolele consacrate izvoarelor numismatice. O bună parte dintre ele privesc monedele romane republicane (tezaurele de la Șopot, Dunăreni, Plopșor, Tuși, Lipov, Fărcașele) și,

împreună cu cele consacrate drahmelor din Apollonia și Dyrrhachium (mai ales tezaurul de la Basarabi) ori emisiunilor geto-dacice (Leu), au contribuit substanțial la mai buna cunoaștere a circulației monetare din Dacia secolului I a.Chr.

Pentru monedele romane imperiale se cuvin amintite tezaururile de la Bujoru (Vespasian), Locusteni-Brabeți (Hadrian), Belcinu (Faustina I), Gostavăț, Drăghiceni și Butoiești, legate de războaiele din vremea lui Marcus Aurelius, precum și a celor de la Bârca, Galicea Mare, Leorda, Tunarii Vechi, Motăței, Pârșani, Leurda și Ocolna, încheiate în perioada agitată a crizei imperiului și îngropate, de la caz la caz, între domnia lui Gordian III și Traianus Decius (cu momente deosebit de grave sub Filip Arabul). De asemenea, din perioada existenței provinciei au fost studiate descoperirile izolate de la Slăveni, ce reprezintă o remarcabilă contribuție la circulația monetară din Oltenia de la sud de Carpați. În treacăt fie spus, autorul a contribuit și cu publicații privind glicptica ori numismatica sec. IV (*siliquae*) și a vremii lui Mircea cel Bătrân.

G. Popilian, modest și generos, n-a ezitat niciodată să colaboreze cu alți cercetători sau, în unele cazuri, cu profesori ori amatori de istorie și chiar să semneze împreună deși redactarea îi aparținea integral, pentru faptul, important fără îndoială, că-i pusese la dispoziție materialul. Pe de altă parte, a răspuns diferitelor solicitări, participând la volume cu caracter de popularizare privind istoria Craiovei sau a județului Dolj și s-a achitat de sarcinile ce-i reveneau în cadrul unor opere științifice de factură enciclopedică adresate unui public mai larg. În acest sens se cuvine menționată colaborarea sa masivă și de înalt nivel calitativ la *Enciclopedia civilizației romane* (1982), inițiată și coordonată de profesorul Dumitru Tudor, unde a acoperit integral vocile legate de „meșteșuguri”, precum și împrejurarea că se află printre colaboratorii extrem de utililor volume din *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, coordonată de Constantin Preda.

Cum sunt absolut sigur că G. Popilian se numără printre cei mai cunoscuți arheologi și numismați din țară, nu voi face decât să amintesc că în decursul anilor a fost mereu prezent cu comunicări la sesiunile naționale de rapoarte de săpături arheologice, la simpozioanele naționale de numismatică, la diferite manifestări științifice organizate de muzee sau de alte instituții, mai ales la cele din Oltenia. A participat la congrese și colocvii internaționale, fiind chiar președinte de onoare al Congresului *Rei Cretariae Romanae Fautores* de la Timișoara (1994).

Contribuția acestui harnic, priceput, devotat și răbdător cercetător este fără îndoială considerabilă și va rămâne extrem de utilă prin faptul că practic în toate cărțile, studiile și articolele sale el a publicat materiale noi, integrate evident într-un cadru mai larg. Sigur că ele privesc aproape exclusiv iubita sa Oltenie natală, dar prin varietatea și calitatea lor, sunt de natură să demonstreze cum o investigație științifică complexă de caracter regional devine importantă nu numai pentru istoria locală, ci și pentru istoria națională și chiar universală.

Cu ocazia aniversării a 70 de ani nu pot decât să-i urez din toată inima sănătate, viață lungă și spor la treabă, nădăjduind că va vedea tipărite multe din importanțele sale manuscrise și având convingerea că la urările mele personale le

pot adăuga fără ca nimeni să se supere (ceea ce este mai rar în lumea noastră) pe cele ale Colegiului de redacție al revistei *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* și ale tuturor colegilor din Institutul nostru, precum și pe cele ale întregii suflări arheologice și numismatice!

Gh. Poenaru Bordea

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Șantierul Garvăn (Dinogetia)*, SCIV 3, 1952, p. 349–421, colaborare.
2. *Șantierul Garvăn – Dinogetia*, SCIV 4, 1953, 1–2, p. 240–274, colaborare.
3. *Șantierul Garvăn – Dinogetia*, SCIV 5, 1954, 1–2, p. 161–197, colaborare.
4. *Cercetări arheologice de suprafață la Godeni (jud. Dolj)*, SCIV 6, 1955, 1–2, p. 309–311.
5. *Muzeul comunal din Orlea*, RevMuz 1, 1964, 3, p. 278.
6. *Tezaurul medieval de la Sușița*, RevMuz 1, 1964, 4, p. 278–280, în colaborare cu L. Roșu.
7. *Noi dovezi privind invazia carpilor în Oltenia*, în *Comunicări. Centrul de istorie, filologie și etnografie Craiova. Seria numismatică I*, Craiova, 1967, 54 p. + 2 pl.
8. *Un nou aspect al sfârșitului epocii bronzului în Oltenia*, în *Memorii. Centrul de istorie, filologie și etnografie Craiova. Seria arheologică 5*, Craiova, 1967, 4 p. + 4 pl.
9. *Săpăturile de la Cioroiu Nou (1960–1961)*, Apulum 6, 1967, p. 593–605, în colaborare cu D. Tudor și I. Diaconescu.
10. *Tezaurul de la Basarabi*, în *Comunicări. Centrul de istorie, filologie și etnografie Craiova. Seria numismatică II*, Craiova, 1968, 22 p. + 1 pl.
11. *Un tezaur de monede romane republicane descoperit la Șopot (jud. Dolj)*, SCN 4, 1968, p. 450–452, în colaborare cu C. Preda.
12. *Les recherches archéologiques dans la zone des Portes de Fer*, în *Académie de la R.S.R. Groupe de recherches complexes. Mémoires. Série archéologique 5*, Craiova, 1968, 32 p., colaborare.
13. *Doză cupitoare de ars figle și cărămizi descoperite la Romula*, RevMuz 6, 1969, 2, p. 167–169.
14. *Tezaurul de monede geto-dacice de la Leu (jud. Dolj)*, RevMuz 6, 1969, 3, p. 267–268, în colaborare cu T. Niță.
15. *Tezaurul de monede romane republicane de la Dunăreni (jud. Dolj)*, Historica 1, 1970, p. 53–65.
16. *Un nouvel aspect de l'âge du bronze en Olténie*, în *Actes du VII^e Congrès International de Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Praga, 1970, p. 733–736.
17. *Noi tezaure romane imperiale descoperite în Oltenia*, în *Lucrările Sesiunii Muzeelor din 27–29 decembrie 1964 I*, București, 1971, p. 356–361.
18. *Descoperirea monetară de la Gostavăț, județul Olt*, Historica 2, 1971, p. 35–51.
19. *O gemă gnostică de la Romula*, SCN 5, 1971, p. 211–213.
20. *Tezaurul de monede romane republicane de la Plopșor (jud. Dolj)*, SCN 5, 1971, p. 380–384.
21. *Termele romane de la Slăveni*, Apulum 9, 1971, p. 622–641.
22. *Un atelier de terra sigillata à Romula*, Dacia, N.S. 16, 1972, p. 145–161.
23. *Atlasul complex Porțile de Fier*, București, 1972, colaborare.
24. *Notă asupra tezaurului de monede romane imperiale de la Pârșani, com. Pielești, jud. Dolj*, în *Contribuții istorice I*, Craiova, 1972, p. 190–199, în colaborare cu Z. Gărbău.
25. *Date noi privind cultele de la Romula–Malva în lumina vaselor cu figuri în relief*, SCIV 24, 1973, 2, p. 239–257, în colaborare cu Gh. Poenaru Bordea.
26. *La céramique sigillée d'importation découverte en Olténie*, Dacia, N.S. 17, 1973, p. 179–216.